

КОНСТИТУЦІЙНЕ ПРАВО, МУНІЦИПАЛЬНЕ ПРАВО

Будник Д.П.

студентка,

Науковий керівник: Чукаєва В.О.

кандидат історичних наук, доцент,

Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара

СИСТЕМА КОНСТИТУЦІЙНОГО ПРАВА УКРАЇНИ

Система галузі конституційного права України – це її внутрішня побудова, що характеризується єдністю і взаємодією елементів цієї системи, до яких належать конституційно-правові норми та конституційно-правові інститути [2, с. 22].

Мета роботи: розглянути, та зазначити що таке система галузі конституційного права України. Проаналізувати, визначити що є конституційно- правовою нормою, та їх загальні риси. Розглянути конституційно-правові норми з метою вивчення їх особливостей та ефективного застосування та класифікацією за різними підставами.

Конституційно-правова норма – це загальнообов'язкове правило поведінки, встановлене або санкціоноване державою з метою охорони та регулювання суспільних відносин, які становлять предмет галузі конституційного права. Конституційно-правові норми характеризуються загальними рисами, притаманними всім видам правових норм, зокрема:

а) вони встановлюються або санкціонуються державою та виступають регулятором суспільних відносин; б) встановлюють загальнообов'язкові правила поведінки; в) мають формально визначений характер; г) мають письмову, документальну форму, містяться в нормативно-правових актах; д) їх виконання забезпечується заходами державного примусу [1, с. 23].

Водночас, конституційно-правовим нормам властиві й деякі специфічні риси. Так, від інших правових норм вони відрізняються:

1) змістом, оскільки регулюють особливе коло суспільних відносин, що становлять предмет галузі конституційного права України;

2) установчим характером приписів, що містяться в цих нормах, - вони визначають систему органів державної влади, встановлюють форму правових актів (закони, укази, постанови, розпорядження), порядок їх

прийняття і оприлюднення тощо; 3) джерелами, в яких вони виражені, – найважливіші норми закріплені в Конституції України і мають найвищу юридичну силу; 4) особливостями структури, оскільки для них не є характерною класична тричленна структура (гіпотеза, диспозиція і санкція). 5) особливостями кола суб'єктів, відносини між якими вони регулюють; 6) ступенем визначеності приписів – значна частина конституційно-правових норм має загальнорегулятивний характер (норми-принципи, норми-декларації, норми-дефініції, норми-програми, норми-роз'яснення, норми-довідки тощо).

Конституційно-правові норми з метою вивчення їх особливостей та ефективного застосування класифікуються за різними підставами.

1. За змістом, тобто залежно від того, які сфери суспільних відносин, що становлять предмет галузі конституційного права, вони регулюють. Відповідно вирізняють норми, які закріплюють засади конституційного ладу України, основи правового статусу людини і громадянина, систему органів державної влади, територіальний устрій України тощо.

2. За юридичною силою вирізняють норми, що містяться в Конституції та законах України, указах Президента України, постановах Кабінету Міністрів України, актах органів місцевого самоврядування тощо.

3. За ступенем визначеності припису, що міститься в нормі, вирізняють диспозитивні та імперативні конституційно-правові норми.

Диспозитивні – це такі норми, які надають суб'єктам можливість вільного вибору виду поведінки на їх розсуд. Наприклад: «Президент України створює у межах коштів, передбачених у Державному бюджеті України, для здійснення своїх повноважень консультативні, дорадчі та інші допоміжні органи і служби» (п. 28 ст. 106 Конституції України).

Імперативні норми, навпаки, передбачають чітко визначену поведінку суб'єктів за відповідних обставин: «Державний бюджет України затверджується щорічно Верховною Радою України на період з 1 січня по 31 грудня, а за особливих обставин – на інший період» (ч. 1 ст. 96 Конституції України).

4. За призначенням у механізмі правового регулювання конституційно-правові норми поділяються на матеріальні та процесуальні.

Матеріальні норми передбачають вплив на суспільні відносини безпосереднім правовим регулюванням. Вони визначають структуру і порядок утворення органів державної влади та органів місцевого

самоврядування, встановлюють правовий статус людини і громадянина тощо. Наприклад, «органи місцевого самоврядування в межах повноважень, визначених законом, приймають рішення, які є обов'язковими до виконання на відповідній території» (ч. 1 ст. 144 Конституції України).

Процесуальні норми визначають форми, в яких реалізуються матеріальні конституційно-правові норми: «рішення Верховної Ради України приймаються виключно на її пленарних засіданнях шляхом голосування» (ч. 2 ст. 84 Конституції України).

5. За часом дії конституційно-правові норми поділяються на тимчасові та постійні.

Тимчасові норми містяться в актах тимчасової дії, у перехідних положеннях Конституції України тощо. Приміром, у п. 10 розділу XV Конституції України йдеться: «до прийняття законів, що визначають особливості здійснення виконавчої влади в містах Києві та Севастополі відповідно до ст. 118 цієї Конституції, виконавчу владу в цих містах здійснюють відповідні державні адміністрації».

Постійні конституційно-правові норми не мають визначеного строку дії: «Конституція України має найвищу юридичну силу» (ст. 8 Конституції України).

6. За територією дії розрізняють конституційно-правові норми, що діють на території України, Автономної Республіки Крим чи окремих адміністративно-територіальних одиниць.

7. За характером правил поведінки, що сформульовані в конституційно-правових нормах, вони поділяються на уповноважуючі, зобов'язуючі та забороняючі.

Уповноважуючі норми надають учасникам суспільних відносин право здійснювати позитивні дії з метою задоволення своїх інтересів (наприклад, згідно зі ст. 39 Конституції України громадяни України мають право «збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації»).

Зобов'язуючі норми встановлюють обов'язок здійснювати певні позитивні дії (наприклад, ст. 66 Конституції України передбачає, що «кожен зобов'язаний не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодовувати завдані ним збитки»).

Забороняючі норми забороняють вчиняти певні дії (наприклад, в частині другій ст. 60 Конституції України міститься заборона віддавати і виконувати явно злочинне розпорядження чи наказ).

Крім цього, конституційно-правові норми класифікуються за колом осіб (на загальні та спеціальні), їх функціональним спрямуванням (регулятивні, охоронні) тощо.

Конституційно-правовий інститут – це відносно самостійний відокремлений комплекс конституційно-правових норм, що регулюють у межах галузі конституційного права певну сферу або групу однорідних суспільних відносин [3, с. 16].

Конституційно-правові інститути суттєво відрізняються між собою кількістю правових норм, предметом правового регулювання тощо. В сучасній літературі, з позицій системного підходу, виокремлюють три різновиди конституційно-правових інститутів : загальні (генеральні), головні та початкові.

Загальні конституційно-правові інститути мають комплексний характер і складають значні масиви правових норм, які регулюють великі сфери (або кілька сфер) суспільних відносин. Загальні інститути об'єднують норми, що можуть суттєво відрізнитися між собою як за предметом, так і за характером впливу на суспільні відносини. До них належать такі інститути:

- 1) загальних засад конституційного ладу України;
- 2) основ правового статусу людини і громадянина;
- 3) прямого волевиявлення (вибори, референдум);
- 4) конституційної системи органів державної влади;
- 5) територіального устрою України;
- 6) конституційно-правових основ місцевого самоврядування.

Головні конституційно-правові інститути в межах загальних інститутів об'єднують правові норми, що регулюють певні групи однорідних суспільних відносин. Вони виступають структурними підрозділами загальних інститутів і, на відміну від них, характеризуються вузькою предметною і функціональною спеціалізацією [1, с. 21].

Наприклад, до загального конституційно-правового інституту основ правового статусу людини і громадянина входять такі головні інститути: громадянства України, принципів правового статусу людини і громадянина, основних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, гарантій основних прав і свобод, правового статусу іноземців в Україні, політичного притулку.

Початкові конституційно-правові інститути (субінститути) в межах головних інститутів об'єднують кілька правових норм, що регулюють окрему групу суспільних відносин. Наприклад, до головного інституту

громадянства України входить початковий інститут втрати громадянства України.

Підсумовуючи викладене, можна дійти таких висновків.

Провідне місце у системі права будь-якої держави займає конституційне право.

Своєрідність конституційного права полягає насамперед у тому, що воно відіграє основоположну й провідну роль щодо інших галузей права.

Це, своєю чергою, визначається значенням та характером тих суспільних відносин, на регулювання яких спрямоване конституційне право як система. Насамперед – це відносини, які є основою суспільного та державного ладу, взаємовідносин особи, суспільства і держави, здійснення публічної влади.

Конституційне право закріплює сутність, форми і структуру держави, правовий статус людини і громадянина, систему органів державної влади та місцевого самоврядування, а також загальний механізм їх функціонування.

Список використаних джерел:

1. Балакірева Р. С. Конституційне право України: Навч. посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 388 с.
2. Конституційне право України: Підручник / За ред. В. Ф. Погорілка. – К.: Наукова думка, 2003. – 734 с.
3. Кравченко В. В. Конституційне право України: Навч. посібник. – 4-те вид., доп. – К.: Атіка, 2006. – 568 с.
4. Конституція України від 28.06.1996 р. № 254к96-ВР в ред. від 27.11.2008 р.